

**UN DOCUMENT INEDIT:  
SCRISOAREA LUI ȘTEFAN POPOVICI NEAGOE  
CĂTRE ANASTAS ȘAGUNA (1830)**

**Mircea Măran\***

**Abstract:** *A document recently discovered in a private collection from Serbia completes the picture of the national movement of the Romanians from the Habsburg Monarchy in the first half of the 19th century, also offering interesting information regarding Andrei Șaguna's biography. It is a letter written by the schoolteacher at the Romanian school in Pest, Ștefan Popovici Neagoe (Niagoe), noted man of culture and author of folk calendars, to Anastas(iu) Șaguna, student at the Institute of Orthodox Theology in Vârșeț, the future metropolitan bishop of the Monarchy Romanians. The manuscript has three pages and it was signed in Pest on 1 June 1830.*

**Keywords:** Andrei Șaguna, Ștefan Popovici Neagoe, correspondence, Institute of Theology in Vârșeț, Pest

Viața și opera lui Andrei Șaguna (1808-1873) reprezintă un subiect abordat foarte des în istoriografia românească, având în vedere rolul deosebit al acestei personalități în mișcarea națională a românilor din Monarhia Habsburgică în secolul al XIX-lea, care a avut ca rezultat principal despărțirea românilor ortodocși de biserica ortodoxă sârbă cu sediul la Sremski Karlovci și formarea mitropoliei ortodoxe a românilor din Transilvania și Banat. Având în vedere numărul deosebit de mare de izvoare documentare referitoare la viața lui Șaguna și la împrejurările sociale, politice, culturale și confesionale în care acesta și-a desfășurat activitatea, dar totodată, având în vedere și importanța acestei personalități în istoria românilor din Monarhia Habsburgică și, mai larg, în istoria națională a poporului român, nu este neobișnuit faptul că lui Șaguna i-au fost dedicate o serie de monografii, studii, articole și alte contribuții științifice care prezintă diferite aspecte din viața mitropolitului.

Este de înțeles faptul că, din întreaga sa viață și activitate, cel mai puțin este cunoscută perioada copilăriei și a adolescenței viitorului mitropolit, cu toate că și pentru acești ani există numeroase izvoare documentare. Poate că cel mai puțin este cunoscută perioada în care tânărul Anastas(iu) Șaguna era student la Institutul Teologic din Vârșeț (1829-1832)<sup>1</sup>.

---

\* profesor dr., Școala de Studii Înalte pentru Educatori „Mihailo Palov”, Vârșeț, Serbia; e-mail: mirceam@live.com

<sup>1</sup> Nikola Gavrilović, *Srpsko-rumunsko klirikalno učiliste u Vršcu 1822-1867*, Filozofski fakultet u Novom Sadu-Institut za istoriju, Novi Sad, 1983, p. 287.

Institutul Clerical Sârbo-Român, întemeiat în anul 1822, a fost cea mai importantă instituție școlară sârbo-română la Vârșeț în decursul secolului al XIX-lea, menită pregătirii cadrelor preoțești pentru necesitățile parohiilor ortodoxe, sârbe și române, de pe teritoriul Banatului. Este vorba despre o școală teologică superioară care funcționa cu câte două secții paralele în limba sârbă și limba română. La început, școlarizarea dura doi ani, iar din anul școlar 1827/1828, durata școlarizării este prelungită la trei ani. Secția în limba română din cadrul acestui Institut funcționează până în anul 1865, când este transferată la Caransebeș, în urma despărțirii ierarhice și a înființării Eparhiei Ortodoxe Române cu sediul în acest oraș. Secția în limba sârbă a Institutului Teologic din Vârșeț a funcționat încă doi ani, până în 1867. În perioada anilor 1822-1865, la secția în limba română a Institutului Clerical din Vârșeț au învățat în total 1216 elevi<sup>2</sup>.

În anii petrecuți ca student la Vârșeț, tânărul Șaguna întreținea legături și îl vizita pe episcopul Maxim Manuilovici<sup>3</sup>, român de origine, care era în relații de prietenie cu Atanasie Grabovsky, unchiul lui Șaguna.

Nu ne sunt cunoscute prea multe detalii privind anii studenției lui Șaguna la Vârșeț. O scrisoare, descoperită recent în colecțiile preoților ortodocși români din localitatea Petrovasâla (azi Vladimirovac) din Banatul sârbesc, aduce câteva detalii necunoscute până acum privind anumite momente din viața particulară a viitorului mitropolit Andrei. Scrisoarea este semnată pe data de 1 iunie 1830 și aparține lui Ștefan Popovici Neagoe (1800-1869), învățător român la Pesta, autor al primelor calendare cu grafie latină în limba română, pe anii 1828, 1829, 1830 și 1831. Din textul scrisorii se poate observa clar că cei doi intelectuali români, Șaguna și Neagoe, întrețineau legături cordiale și aveau încredere unul în celălalt, că exista o corepondență bogată între cei doi și că își împărtășeau numeroase secrete care (în afara acestui document) nu ni s-au păstrat în formă scrisă. Neagoe era partenerul mai în vârstă (cu opt ani mai mare decât Șaguna), ceea ce îi dădea dreptul deplin de a-l povățui pe prietenul său mai tânăr și de a-i atrage atenția asupra anumitor pericole care îl amenințau. Desigur, cele mai intime informații nu erau puse pe hârtie, urmând ca învățătorul din Pesta să le transmită teologului din Vârșeț cu ocazia primei întâlniri: „Mai multe și mai clare în Septemvrie cercetându-Te.” Principala idee este că, cu ocazia „târgului din martie”<sup>4</sup>, Neagoe a discutat cu un sârb care, după ce discuția a devenit liberă, a început „a slobozi între alte multeunile bârfături pruncesci și asupra Amiciției Tale (Șaguna – MM)”, ceea ce l-a

<sup>2</sup> Nikola Gavrilović, *Vršačka „Teologija“*, čuvar srpskog i rumunskog nacionalnog integriteta, în Actele simpozionului „Banatul iugoslav – trecut istoric și cultural”, Novi Sad, 1998, p. 281.

<sup>3</sup> Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andreiu Șaguna*, Sibiu, 1911, p. 24. În literatura mai recentă se amintește că episcopul Manuilovici era o rudă mai îndepărtată a familiei Grabovsky din Pesta și că la îndemnul episcopului, tânărul Anastasiu a hotărât să studieze teologia la Vârșeț (Maria Berenyi, *Originea și familia lui Andrei Șaguna (1808-1873)*, „Revista Teologică”, nr.1, 2009, p. 44-48).

<sup>4</sup> Credem că este vorba despre târgul de la Pesta, care se ținea în fiecare an pe data de 7 martie.

îndemnat pe Neagoe să-i atragă atenția prietenului său, pe care îl sfătuiește să nu se încreadă în nimeni, „ba nice în cei mai aproape”, toată încrederea să o aibă „numai singur în a Preasfinției Sale grații a D. Episcop”, deci în Maxim Manuilovici, fapt care confirmă legăturile strânse pe care le avea familia unchiului său Grabovsky cu episcopul vârșețean.

Cu siguranță că relațiile de prietenie dintre cei doi tineri s-au născut în anii studenției, petrecuți de Șaguna la Pesta, în casa unchiului său, casă care era un adevărat centru în care se întâlneau fruntașii români de pe întregul cuprins al Monarhiei Habsburgice, ba chiar și cei din Principate. Printre cei care în acești ani vizitau casa Grabovsky se afla și învățătorul Ștefan Popovici Neagoe<sup>5</sup>. Cunoscut om de cultură, susținător al introducerii grafiei latine în ortografia limbii române, cunoscut și ca un înzestrat caligraf, gravor și sculptor în lemn, în special ca urmare a implicărilor sale în mișcarea revoluționară bănățeană, în anul 1836 se va stabili în Țara Românească, unde va lucra ca profesor de caligrafie și ca „institutor public” la București. În timpul Revoluției de la 1848 din Țara Românească, este arestat și întemnițat (noiembrie 1848-aprilie 1849), fiind acuzat de participare la evenimentele revoluționare.

O întrebare rămâne deschisă: cum a ajuns acest valoros document în proprietatea preoților din Petrovasâla, în Banatul sârbesc? Poate că răspunsul trebuie căutat în faptul că Ștefan Popovici Neagoe este născut în localitatea Sân-Ianăș (azi Barice), tot în Banatul sârbesc, în apropiere de Vârșeț, unde Șaguna și-a petrecut trei ani de viață ca student, și încă trei ani ca profesor la Institutul Teologic sârbo-român din acest oraș. Legătura poate consta în faptul că o rudă apropiată a învățătorului din Pesta, Ioanichie Neagoe, funcționa ca preot chiar la Petrovasâla, în perioada anilor 1881-1920. Familia Popovici-Neagoe din Sân-Ianăș a dat numeroși preoți și învățători, printre care, pe lângă cei amintiți, pe Ioan Neagoe, preot la Sân-Ianăș, pe Vichentie Neagoe, preot la Srediștea Mică și Râtișor ș.a. Fruntași ai mișcării naționale a românilor din această parte a Banatului, preoții din familia Popovici-Neagoe au cerut, imediat după despărțirea ierarhică, revenirea la „adevăratul lor conume familiar Neagoe”<sup>6</sup> și renunțarea la numele Popovici, care le-a fost impus de autoritățile mitropoliei de la Karlovci. Familie cu o identitate națională deosebit de pronunțată, aceștia susțineau că își trag originea din familia banilor Craiovești, înalții demnitari olteni din secolul al XVI-lea, unul dintre aceștia – preotul Radu Neagoe, găsindu-se în fruntea unui grup de familii românești care s-au stabilit în această parte a Banatului prin anul 1521<sup>7</sup>. Această

<sup>5</sup> Maria Berenyi, *st. cit.*, p. 34-48.

<sup>7</sup> Arhiva Protopopiatului Ortodox Român al Vârșețului, scrisoarea episcopului Ioan Popasu către protopopul Vârșețului, Nicolae Tincu Velia, din 7 octombrie 1865.

<sup>8</sup> Dimitrie Gruescu, *Despre biserica și satul românesc Sv. Jovan din Banatul iugoslav*, „Nădejdea”, Vârșeț, nr. 23 din 7 iunie 1936, p. 3.

teză a fost susținută de Ioan Neagoe, preotul din Sân-Ianăș<sup>8</sup>, dar totodată și de fiul său Ioanichie Neagoe, preot la Petrovasâla. Este posibil ca scrisoarea să fi ajuns în mâinile lui Ioanichie Neagoe, care a hotărât să o păstreze cu sfințenie, fiind semnată de cel mai renumit membru al familiei sale – Ștefan Popovici Niagoe (Neagoe), iar după plecarea grabnică a lui Ioanichie Neagoe din Petrovasâla și trecerea sa la Timișoara (1920)<sup>9</sup>, ca urmare a prigonirilor suferite din partea autorităților Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor, scrisoarea să fi rămas în paza celorlalți trei preoți din Petrovasâla, păstrându-se astfel până în zilele noastre.

Revenind la conținutul scrisorii, observăm legăturile pe care învățătorul din Pesta le avea cu unchii lui Anastasiu Șaguna, care „Dumnealor foarte tare să tem ca nu cumva prin nerușinarea inamicilor a Nației Române, să nu ți se pună vreun impediment într[-]juna sau într[-]jalta”, dar și cu alți indivizi din Pesta, printre care „doamna Katițe” și alte persoane cărora nu le dă numele. Numeroase întrebări rămân deschise deci, atât în ceea ce privește identitatea persoanelor amintite în scrisoare, cât și însuși conținutul problemelor de care erau preocupați cei doi tineri, pe care nu îl putem afla din textul scrisorii.

Reproducem în continuare conținutul integral al scrisorii, scrisă cu litere chirilice.

„Mult învățate domne și al meu prea ales Amice!

Știu că te vei fi supărat pentru îndelungata mea tăcere nerăspunzând la scrisoarea Domniei Tale cea de 21 Aprilie data tiruită [data trecută?], nice iarăși la cea de 23 Maiu 1830 cu ocazia târgului trimisă; însă aceasta nu cu totul fără de scop și cauză au urmat a fi. Ce să atinge despre acele cuvinte care Amiciției D. Tale s-au părut a fi alegorii și despre care ca despre un secret cu atenta ferbântală a încredințatei amiciții ceii mai clare și mai linpezite cunoscințe; încât se pote cu peana cuvânta este acest înțeles: Că eu la târgul trecut de Martie căutând pre cuscrul meu Iorgovici am nemerit pe un Serb de cei groși la cap – cu carele venind în vorbă, numaidecât începu a bârbi fără deschilinire, începând a slobozi între alte multe, unile bârfituri pruncești și asupra Amiciției Tale, pre carele însă numai decât luându-l cu temeieri fundate înainte, îi și spălai flitul! – Koik! și Kuș!! – De aceea D. frate și amice am și zis în cea scrisoare că în nimenea să nu te încrezi – ba nice în cei mai de aproape – ci tot crezământul și toată dreapta speranță a Amiciției Tale numai singur în a Preasfinției Sale grații a D. Episcop patronime și manuducere rezimând să o cerci și să o cauți, de unde fără îndoială va și urma mijlocindu[-]se. Mai multe și mai clare în Septemvrie cercetându-Te. Ce se atinge de unchii D. Tale precum după dreptate este, ei nice o veste neplăcută n-au auzit. Nice eu am înțeles așa ceva când am scris despre dânșii, ci numai Dumnealor foarte tare să tem ca nu cumva prin nerușinarea inamicilor a Nației Române, să nu ți se pună vreun impediment într[-]juna sau într[-]jalta. Doamnei Katițe am spus voința Amiciției Tale și mi-au răspuns, cum că Dumneaei ar fi rescris Amiciției Tale

<sup>8</sup> Mircea Măran, *Românii din Voivodina*, Zrenianin, Edit. ICRV, 2009, p. 24.

<sup>9</sup> Mircea Măran, *Biserica din Vladimirovaț*, Caransebeș-Novi Sad, Edit. Episcopiei-Edit. Fundației, 2000, p. 22.

la anumita scrisore. Scrisorile alăturate în scrisoarea mea cea din urmă le[-]a mânat la fieștecarele după cum adresa sună; și cred că despre acest adevăr prin cărțile cu ocazia târgului tremise Amiciției Tale, te-ai și încredințat până acuma? Cei Amiciției Tale mai aproape să află toți întru o întregită sănătate! Mai departe cu frățască iubire sărutându-Te sunt

Al amiciției D.Tale  
În Pesta, 1 iunie 1830  
De totă buna [... ..]titoriu

Ștefan Ni(ago),  
Învățător”

„Adresat:  
Preaînvățatului domn Anastas Șaguna  
Student în anul I la teologie  
Werschetz”